

LUONNON REITIT JA RAKENTEET

Tämä ohjekortti käsittelee luontoreittien ja rakenteiden suunnittelua ja rakentamista. Sisällössä painotetaan ympäristönäkökohtia ja monikäyttöisyyttä sekä esteettömyyttä. Lisäksi kestävyys ja elinkaariajattelu ovat keskeisiä näkökulmia. Ohjekortissa ohjeistetaan toiminnallisesti laadukkaisiin ja kestäviin ratkaisuihin.

Ohjekortti on suunnattu suunnittelijoille, tilaajille ja rakentajille. Siinä käydään läpi luontoreittien perustamiseen, rakentamiseen ja kunnossapitoon liittyvää lainsäädäntöä sekä maankäytön ohjeita. Ohjekortissa käsitellään hyvän reittisuunnitelman lähtökohtia ja prosessia.

Ohjekortin lausuntoversiossa pvm 20.10.2025 on luvut 1...3. Loput luvut valmistuvat lausunnolle myöhemmin ja ne näkyvät sisällysluettelossa informatiivisena.

Dokumenttia tai sen osia ei saa kopioida, jakaa, välittää, muunnella eikä ladata tekoälysovelluksiin. Dokumentti on tarkoitettu lausunnon antamista varten.

SISÄLLYSLUETTELO

- 1 JOHDANTO
 - 1.1 Yleistä
 - 1.2 Käsitteitä
 - 2 LAINSÄÄDÄNTÖ JA MUUT VAATIMUKSET
 - 2.1 Lainsäädäntö
 - 2.2 Muut sovellettavat ohjeet ja vakiintuneet käytännöt
 - 2.3 Ulkoilureitin reittipohjan varmistamisen toimintamallit
 - 2.4 Reitin pitäjän vastuu
 - 3 SUUNNITTELUN LÄHTÖKOHDAT
 - 3.1 Maankäytön suunnittelu
 - 3.2 Reitin tarve
 - 3.3 Yhteistyötahot ja osalliset
 - 3.4 Toiminnallinen laatu
 - 3.5 Reitin käyttö
 - 3.6 Saavutettavuus
 - 3.7 Turvallisuus
 - 3.8 Esteettömyys
 - 3.9 Luonnon hyvinvointivaikutusten merkitys
 - 3.10 Luonnon kokeminen
 - 3.11 Ympäristön lähtökohdat
 - 3.12 Vesienhallinta
 - 3.13 Kestävyys ja elinkaari
 - 3.14 Kestävä ympäristörakentaminen
 - 3.15 Rakentamisen ja kunnossapidon edellytysten huomiointi suunnitteluvaiheessa
 - 4 REITIN MITOITUS
 - 4.1 Leveydet ja vapaa tila
 - 4.2 Kaltevuudet
 - 4.3 Pituudet ja etäisyydet
 - 5 REITIN RAKENTEET
 - 5.1 Reitti
 - 5.2 Taukopaikat ja muut liitännäisrakenteet
 - 6 REITIN RAKENTAMINEN JA KUNNOSSAPITO
- KIRJALLISUUTTA

1 JOHDANTO

1.1 Yleistä

Ohjekortin tavoitteena on määritellä hyvän ja toimivan luontoreitin ja sen liitännäisalueiden suunnittelun ja toteutuksen periaatteet. Päämääränä on suunnitella ja toteuttaa turvallisia, esteettömiä ja saavutettavia luontoreittejä, jotka tukevat kestävästä käyttöä. Samalla vahvistetaan luontoreittien asemaa osana muuta liikuntapalveluiden kokonaisuutta. Keskeisiä ohjekortin näkökulmia ovat:

- Luontoreitti edistää lähiluontoalueiden kestävästä ja yhdenvertaista käyttöä.
- Luontoreitti tukee matalan kynnyksen luonnossa liikkumista, lisää hyvinvointia ja terveyttä sekä vahvistaa ihmisten luontosuhdetta.
- Reitit ja rakenteet palvelevat monenlaisia käyttötapoja.
- Hyvä reitti perustuu huolelliseen suunnitteluun, jossa huomioidaan niin käyttäjien tarpeet kuin ympäristön olosuhteet. Näin varmistetaan miellyttävä ja turvallinen ulkoilukokemus.
- Hyvä reittisuunnittelu ohjaa luonnossa liikkuvien kulkua ja auttaa ehkäisemään luonnon kulumista sekä tukee luonnon monimuotoisuuden säilymistä.

Ohjekortissa painotetaan lähiluontoreittejä, jotka sijoittuvat taajamaympäristöön, mutta ohjeet ovat sovellettavissa myös muualle. Lähiluontokohteissa voi olla monenlaista ympäristöä kuten metsää, vesistöjä, soita tai kallioalueita.

Kortissa käsiteltävät reitit ovat luonnonympäristöön sovitettuja valaisemattomia luontoreittejä, joiden leveys vaihtelee alle metrin levyisistä reilun kahden metrin levyisiin reitteihin. Kortissa keskitytään monikäyttöisiin sekä mahdollisimman esteettömiin ratkaisuihin. Luontoreittejä kuljetaan erityisesti jalan, mutta niillä voidaan kulkea myös polkupyörällä ja muilla välineillä kuten esimerkiksi pyörätuolilla. Reiteillä tapahtuvaa luontoliikuntaa käsiteltäessä otetaan huomioon eri liikkumismuotojen yhteensovitus ja myös vuodenaikojen vaikutukset käyttöön.

1.2 Käsitteitä

Esteetön luontoreitti

Esteetön luontoreitti täyttää esteettömyyden vaatimukset niin, että se on saavutettavissa ja kuljettavissa mahdollisimman monille, myös liikuntarajoitteisille henkilöille apuvälineitä käyttäen ja/tai avustajan kanssa. Reitti suunnitellaan turvallisesti käyttöä. Suunnittelussa otetaan huomioon fyysisen, aisti-, näkemis- ja kuulemisympäristön sekä ymmärtämisen esteettömyys.

Esteettömyyskuvailu

Reitistä etukäteen saatavilla oleva esteettömyyskuvailu auttaa käyttäjiä löytämään itselleen sopivan retkikohteen ja päättämään sen soveltuvuudesta omalle toimintakyvylle. Esteettömyyskuvailun tulee olla selkeä, informatiivinen ja kattava, jotta se antaa oikean kuvan siitä, miten eri tavoin liikkuvat voivat nauttia luontoreitistä.

Liitännäisalue

Luontoreitti koostuu reitistä ja sen liitännäisalueista. Liitännäisalueilla on tyypillisesti reittiin liittyviä rakenteita kuten laavu, katos, liiteri, pysäköintialue tai infopiste.

Luontoreitti

Luontoreitti on ulkoilureitti, joka kulkee luontoalueella ja suunnitellaan ympäristö huomioiden. Reitin linjaus tehdään sovitamalla yhteen luontoarvot, maisema ja maasto sekä toiminnalliset vaatimukset. Esteettömyys huomioidaan olosuhteen huomioiden siten, että reitti on saavutettavissa mahdollisimman monelle. Reitin rakenne voi vaihdella maaston mukaan ja se saattaa sisältää polkuja, siltoja, portaita tai muita elementtejä, jotka tekevät reitistä monipuolisen. Reitin varrella on usein opastusta ja pysähdyspaikkoja, jotka rikastuttavat ulkoilukokemusta ja tarjoavat mahdollisuuden levähtää sekä tutustua alueen luontoon ja kulttuuriin.

Lupa- ja valvontavirasto (aloittaa 1.1.2026)

Valtakunnallinen Lupa- ja valvontavirasto (LVV) on valtion virasto, jolla on valtakunnallinen toimivalta. Virastossa on koottuna valtion lupa-, ohjaus- ja valvontatehtäviä. Ympäristöasioista Lupa- ja valvontavirastolle kuuluvat ympäristöön, vesien- ja luonnonsuojeluun liittyvät lupa-, ohjaus-, suunnittelu- ja valvontatehtävät sekä ympäristövaikutusten arviointi.

Ulkoilureitti

Ulkoilureittiin kuuluu maastossa kulkemiseen tarkoitettu reitti ja siihen liittyvät rakenteet. Se on erityisesti suunniteltu omin voimin liikkumista varten. Ulkoilureitit tarjoavat mahdollisuuden liikkua luonnossa ja nauttia ulkoilusta. Hallinnollisessa mielessä ulkoilureitti on maastoon merkitty reitti, johon on ulkoilureittitoimituksessa perustettu pysyvä yleinen käyttöoikeus ulkoilijan kulkemista varten.

2 LAINSÄÄDÄNTÖ JA MUUT VAATIMUKSET

2.1 Lainsäädäntö

Reittien perustamiseen, rakentamiseen ja kunnossapitoon vaikuttavat suorasti tai epäsuorasti monet lait ja määräykset riippuen reitin sijainnista ja muista tekijöistä. Tässä luvussa on esitetty tyypillisin reitteihin liittyvä lainsäädäntö.

Muinaismuistolaki 295/1963

Lain mukaan kiinteät muinaisjäännökset ovat rauhoitettuja muistoina Suomen aikaisemmasta asutuksesta ja historiasta. Ilman lain nojalla annettua lupaa on kiinteän muinaisjäännöksen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu siihen kajoaminen kielletty. Muinaismuistolaki rauhoittaa kaikki lain piiriin kuuluvat kiinteät muinaisjäännökset automaattisesti.

Ulkoilulaki 606/1973 ja Laki ulkoilulain muuttamisesta 813/2025 (astuu voimaan 1.1.2026)

Ulkoilulaki on keskeisin ulkoilureittien perustamista ohjaava laki. Ulkoilulaki mahdollistaa kunnalle ulkoilureittitoimituksen ja säätelee ulkoilureittien perustamista ulkoilureittitoimituksella.

Lain mukaan kiinteistön alueen luovutus ulkoilureitiksi on mahdollista, jos se ei aiheuta merkittävää haittaa kiinteistölle ja on tärkeää yleisen ulkoilutoiminnan kannalta. Laki säätelee ulkoilureittien perustamisen tavat, joiden kautta ulkoilureittitoimitus voidaan pitää. Ulkoilulaissa reitin pitäminen, eli perustaminen ja kunnossapito, on määrätty kunnan tai valtion vastuulle. Kunta voi myös uskoa tehtävän sopivaksi katsotulle yhteisölle.

Ulkoilulakia ollaan parhaillaan uudistamassa. Ulkoilulaki on tarkoitus päivittää perustuslain mukaiseksi ja tehdä lain menettelysäännöksiin joitain teknisiä muutoksia.

Maastoliikennelaki 1710/1995

Maastoliikennelain tarkoituksena on suojella luontoa ja ympäristöä ehkäisemällä moottorikäyttöisten ajoneuvojen käytöstä aiheutuvia haittoja. Laki myös edistää ilman moottoriajoneuvoa liikkuvan turvallisuutta.

Luontoreitit edellyttävät usein huoltoajoa, jolloin laki tulee huomioida. Lain mukaan maastoliikenne ei saa aiheuttaa haittaa ympäristölle, eikä se saa vähentää alueen luontoarvoja. Luonnonsuojelualueilla kulkevien reittien huoltoliikenne tulee olla rauhoitusmääräyksissä sallittua, eikä se saa vaikuttaa alueen suojelutavoitteisiin.

Alueidenkäyttölaki 132/1999

Alueidenkäyttölaki säätelee kaavoitusta ja maankäytön suunnittelua. Alueidenkäytön suunnittelujärjestelmään kuuluvat valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet, maakuntakaava, yleiskaava ja asemakaava. Ulkoilureittien rakentaminen liittyy kaavoitukseen ja maankäytön suunnitteluun, jonka yhteydessä suunnitellaan alueiden käyttö ja otetaan huomioon myös virkistyskäyttö, kuten ulkoilureitit ja niiden saavutettavuus. Laki ei sisällä suoraan ulkoilureittien rakentamiseen liittyviä säädöksiä.

Alueidenkäyttölakia ollaan parhaillaan uudistamassa.

Rakennusperintölaki 498/2010

Rakennusperintölain tavoitteena on turvata rakennetun kulttuuriympäristön ajallinen ja alueellinen monimuotoisuus, vaalia sen ominaisluonnetta ja erityispiirteitä sekä edistää sen kulttuurisesti kestävää hoitoa ja käyttöä. Lain nojalla voidaan suojella rakennusten lisäksi rakennelmia, rakennusryhmiä tai rakennettuja alueita.

Pelastuslaki 379/2011

Pelastuslaki säätelee pelastusviranomaisten tehtäviä, pelastustoimenpiteitä sekä turvallisuuden edistämistä Suomessa. Laki pelastustoimen järjestämisestä säätelee pelastustoimen yleistä järjestämistä ja pelastustoiminnan varautumista eri alueilla. Pelastuslaissa säädetään myös tulen käsittelystä. Ulkoilureiteillä olevat viralliset nuotiopaikat luokitellaan useimmiten avotulipaikoiksi. Avotulta ei saa sytyttää maastopalovaroituksen aikana tai jos olosuhteet kuivuuden, tuulen tai muun syyn takia ovat sellaiset, että maastopalon tai muun tulipalon vaara on ilmeinen.

Jätelaki 646/2011

Luontoreiteillä syntyy jätelain alaista jätettä sekä kuivakäymälöistä että reitille sijoitetuista jäteastioista. Jätelaki asettaa velvoitteita näiden jätteiden käsittelylle. Vastuu jätteiden asianmukaisesta käsittelystä on reitin pitäjällä.

Liikuntalaki 390/2015

Liikuntalain tavoitteena on edistää liikuntaa ja sen saavutettavuutta. Lain myötä valtio ja kunnat jakavat vastuuta liikuntatoiminnan tukemisesta: valtio ohjaa ja rahoittaa liikuntapolitiikkaa, kun taas kunnat huolehtivat liikuntapalveluiden järjestämisestä paikallisella tasolla. Ulkoilureitit voivat kuulua liikuntalaissa määriteltyihin maastoliikuntapaikkoihin, jotka on suunniteltu erityisesti ulkoilun ja liikunnan tarpeisiin.

Yksityistielaki 560/2018

Yksityistiellä tarkoitetaan ensisijaisesti yksityistä liikennetarvetta palvelevaa väylää. Suomen tieverkostosta yksityisteitä on noin 80 % ja valtion hallinnoimia teitä noin 20 % (<https://tieto.traficom.fi/fi/tilastot/yksityistiet>). Jokaisenoikeudella tapahtuva kulkeminen yksityistietä pitkin ei vaadi erillistä lupaa, mutta tien ottaminen osaksi luontoreittiä on hyvän tavan mukaisesti syytä sopia tien omistajan kanssa. Säännöllinen huoltoliikenne on luvanvaraista.

Luonnonsuojelulaki 9/2023

Luontoreittien rakentamisessa tulee noudattaa luonnonsuojelulakia riippumatta siitä, kulkeeko reitti luonnonsuojelualueella vai ei. Luonnonsuojelulaissa on lisäksi erityisvaatimuksia luonnonsuojelualueille.

Luonnonsuojelualueita perustettaessa rauhoitusmääräykseen merkitään, mitä luonnonsuojelualueella on sallittua tehdä ja mitä ei. Luonnonsuojelualueen perustamisen yhteydessä tehdään usein hoito- ja käyttösuunnitelma, jossa suunnitellaan alueelle tulevat reitit.

Mikäli reitti halutaan perustaa jo olemassa olevalle luonnonsuojelualueelle, vaatii se ensisijaisesti rauhoitusmääräyksissä kirjatun mahdollisuuden reittien tekemiseen. Määräyksissä on mahdollisesti erikseen määritelty myös reittien laatu ja käyttötarkoitus. Muutosta rauhoitusmääräyksistä on mahdollista hakea Lupa- ja valvontavirastosta. Reittien perustaminen jo olemassa olevalle luonnonsuojelualueelle vaatii myös erillissuunnitelman tekemistä LVV:lle ja tämän jälkeen myös hoito- ja käyttösuunnitelman päivittämisen. Myös ympäristövaikutusten arviointia voidaan tarvita.

Rakentamislaki 751/2023

Rakentamislaki säätelee rakentamisen sääntöjä ja vaatimuksia ja sitä sovelletaan myös luontoreittien ja niiden rakenteiden mitoittamiseen. Laki asettaa perusvaatimukset rakennusten ja rakennelmien suunnittelulle ja toteutukselle. Laki kattaa mm. rakentamislupakäytännöt, rakennusten turvallisuuden ja esteettömyyden vaatimukset. Rakentamislaki säätelee myös valvontaa ja vastuuta rakentamisen eri vaiheissa. Laki korostaa myös rakennusprojektilla asetettavia ympäristönsuojellisia ja kestävä kehityksen periaatteita, kuten luontoon ja maisemaan sopivuutta.

Rakentamislain nojalla on koottu rakentamista koskevat säännökset ja määräykset Suomen rakentamismääräyskokoelmaan. Näistä löytyy esteettömyyteen ja käyttöturvallisuuteen liittyvät velvoitteet. Rakennukseen liittyviä kulkureittejä koskien on olemassa määräykset mm. leveydestä, kaltevuudesta, portaista,

tasanteista ja kaiteista. Nämä velvoittavat kuitenkin harvoin luontoreittejä, sillä luontoreitit eivät useinkaan liity suoraan rakennuksiin.

Rakentamislaki on todettu edellytykset, joiden mukaan rakentaminen edellyttää rakentamislupaa. Rakentamislaki myös määrää, että kunnassa on oltava rakennusjärjestys. Rakennusjärjestyksen määräykset voivat olla myös vaihdella kunnan eri alueilla.

Laki kulutuspalveluiden turvallisuudesta 185/2025

Reitit ovat kuluttajapalveluita ja niiden tulee täyttää kuluttajaturvallisuuden vaatimukset. Kulutuspalvelulaki velvoittaa luontoreittien turvallisuudesta huolehtimiseen, riskien arviointiin ja tiedottamaan mahdollisista vaaroista kuluttajalle. Kulutuspalvelulaki velvoittaa palveluntarjoajaa pitämään kirjaa palveluun liittyvien vaarojen tunnistamisesta, riskienarvioinnista, suunnittelusta, toteutuksesta ja turvallisuuden seurannasta. Reitit eivät saa aiheuttaa käyttäjille tai muille reitin vaikutuspiirissä olevilla sellaista vaaraa, joka ei ole hyväksyttävissä.

Lisätietoa kulutuspalveluiden turvallisuudesta:

<https://tukes.fi/kulutuspalvelujen-turvallisuus>

<https://tukes.fi/tuotteet-ja-palvelut/vapaa-ajan-palveluiden-turvallisuus/ohjeita-palvelujen-turvallisuudesta#1f5490c7>

2.2 Muut sovellettavat ohjeet ja vakiintuneet käytännöt

Luontoreittien suunnittelussa ja toteutuksessa otetaan huomioon kaikki soveltuvat rakentamiseen liittyvät ohjeet ja käytännöt. Tällaisia ovat esimerkiksi Infrarakentamisen yleiset laatuvaatimukset (*InfraRYL-verkkopalvelu*).

Metsähallituksen piirustuskokoelma on ohjekortin laatimisen ajankohtana ollut päivitettävänä.

Luontoreittien suunnittelutoimeksiannoissa sovelletaan yleensä konsulttitoiminnan yleisiä sopimusehtoja (*RT 13-11143 Konsulttitoiminnan yleiset sopimusehdot KSE 2013*) ja urakasopimuksiin rakennusurakan yleisiä sopimusehtoja (*RT 16-10660 Rakennusurakan yleiset sopimusehdot YSE 1998*).

2.3 Ulkoilureitin reittipohjan varmistamisen toimintamallit

Ulkoilureitin reittipohjan varmistamisen tyypillisimmät vaihtoehdot ovat:

- kahdenkeskinen sopimus maanomistajan ja reitin toteuttajan välillä
- kunta perustaa ulkoilureitin ulkoilulain mukaisella ulkoilureittitoimituksella
- reitti suunnitellaan kunnan kaavaprosessin yhteydessä ja merkitään yleis- ja asemakaavaan
- reitin toteuttaja tekee ulkoilureitin omalle maalleen.

Reitti voidaan merkitä kiinteistörekisteriin pysyvänä rasitteena seuraavilla menettelyillä:

- Kunnan hakema merkintä ulkoilureittitoimituksen kautta.
- Valtio toteuttaa reitin omalle maalleen ja merkitsee rasitteen kiinteistörekisteriin.

Reitistä sopiminen ja reittipohjan varmistaminen selkeyttää reitin toteuttajalle vastuut kunnossapidon, turvallisuuden ja taloudellisten velvoitteiden suhteen. Maanomistajan näkökulmasta kulun ohjaaminen reitille on yleensä toivottavaa.

Taulukko 1. Ulkoilureitin reittipohjan varmistamisen tyypillisimpien toimintamallien hyödyt ja huomioitavat asiat.

Toimintamalli	Prosessi/Sopiminen	Hyödyt	Huomioitavat asiat
Kahdenkeskinen sopimus (ks. luku 2.3.1)	Maanomistajan ja reitin toteuttajan välinen sopimus Reitin toteuttajana on kunta, valtio tai yksityinen taho	Nopea ja kevyt prosessi	Reittiyhteyden pysyvyys ei ole taattu, sopimus raukeaa esim. maanomistuksen muuttuessa.
Ulkoilureittitoimitus (ks. luku 2.3.2)	Kuntien tehtävä. Ulkoilureittitoimituksen taustalla on • lupa- ja valvontaviraston vahvistama ulkoilureittisuunnitelma tai • reittimerkintä tai -varaus yleis- ja asemakaavassa tai • kahdenkeskinen sopimus ja reitin suunnitelma.	Perusteellinen prosessi, joka varmistaa reitin perustajan, maanomistajien ja ulkoilijoiden oikeudet sekä luontoarvojen huomioinnin. Reitin pysyvyys on varmistettu, koska rasite merkitään kiinteistörekisteriin.	Pitkä prosessi
Kaavoitus (ks. luku 2.3.3)	Yleis- tai asemakaavoituksen yhteydessä reittiyhteyden osoittaminen tai yhteyden mahdollistaminen	Kaavoitusvaiheen luonto- ja muut maankäyttöselvitykset sekä avoin tiedottaminen ja osallistaminen luovat hyvän lähtökohdan ulkoilureitin suunnittelulle toteuttamiselle. Reitin pysyvyys on varmistettu kaavoituksella.	Pitkä prosessi
Toteutus omalle maalle	Maanomistaja voi toteuttaa reitin suoraan omalle maalleen. Maanomistajana on valtio, kunta tai yksityinen taho.	Nopea prosessi. Pysyvyyden varmistaminen: • kunta pitää ulkoilureittitoimituksen ja se merkitään kiinteistörekisteriin • valtio merkitsee rasitteen kiinteistörekisteriin.	Reitin katkeaminen on mahdollista, jos maanomistuksessa tapahtuu muutoksia ja reitin pysyvyyttä ei ole vahvistettu.

2.3.1 Ulkoilureitin toteuttaminen kahdenkeskisillä sopimuksilla

Ulkoilureitti voidaan toteuttaa ilman ulkoilulain mukaista ulkoilureittitoimitusta kahdenkeskin sopimuksin reitin toteuttajan ja maanomistajien kesken. Reitin toteuttaja suunnittelee reitin ja sen rakenteet eli tekee samat valmistelutyöt kuin ulkoilulain mukaista ulkoilureittisuunnitelmaakin laadittaessa.

Kahdenkeskisillä sopimuksilla reittipohja saadaan tyypillisesti nopeimmin reitin toteutusta varten käyttöön. Reitin pysyvyys voi kuitenkin olla uhattuna maanomistuksen vaihtuessa, sopimuksen irtisanomisajan puiteissa tai sopimuksen vanhentumisen yhteydessä. Reittipohja voidaan saada seuraavin menettelyin pysyväksi yleiseksi kulkuoikeudeksi ja rasitteeksi kiinteistölle:

- Reitin toteuttajana kunta: Kunta voi hakea ulkoilureittitoimitusta kahdenkeskisen sopimuksen ja reitille laaditun suunnitelman perusteella (ks. kohta 2.3.2), jolla saadaan kiinteistörekisteriin pysyvä reittirasite.
- Reitin toteuttajana yksityinen taho: Vain kunta voi hakea kahdenkeskisen sopimuksen perusteella ulkoilureittitoimitusta eli rasitetta kiinteistölle. Yksityisen reitin toteuttajan tulee tehdä yhteistyötä niiden kuntien kanssa, joiden alueella reittipohja sijaitsee. Kunta voi hakea ulkoilureittitoimitusta yksityisen

reitin toteuttajan valmistelutyön perusteella. Yksityinen reitin toteuttaja voi myös sopia valtion kanssa ulkoilureitistä, jolloin valtio toteuttaa reitin ulkoilureitiksi itsenäisesti tai antaa kunnalle oikeuden toteuttaa ulkoilureittitoimitus valtion maalla.

2.3.2 Ulkoilureitin perustaminen ulkoilureittitoimituksella

Pysyvä kiinteistörekisteriin merkittävä rasite syntyy, kun kunta perustaa ulkoilureitin ulkoilulain määrittelemällä tavalla ulkoilureittitoimituksella. Ulkoilureittitoimitus on suositeltavaa myös tilanteissa, joissa reitti kulkee kuntien ja valtion mailla. Myös kunnat ja valtio myyvät kiinteistöjään, jolloin reitin katkeaminen on mahdollista.

Ulkoilureittitoimitusta edeltää joku näistä toimenpiteistä:

- Kunta laatii ulkoilureittisuunnitelman, jonka Lupa- ja valvontavirasto vahvistaa.
- Reitti suunnitellaan kunnan kaavaprosessin yhteydessä ja merkitään yleis- ja asemakaavaan.
- Kunta tekee kahdenkeskiset sopimukset maanomistajien kanssa ja reiteille laaditaan suunnitelmat.

Toimenpiteet kaksi ja kolme vaativat samat valmistelutyöt kuin ulkoilulain mukaista ulkoilureittisuunnitelmaakin laadittaessa. Seuraavassa kuvataan näitä kolmea ulkoilureittitoimitusta edeltävää toimenpidettä tarkemmin.

1. Ulkoilureittisuunnitelmaan perustuva ulkoilureittitoimitus

Ulkoilureittisuunnitelman tarkoituksena on perustaa virallinen ulkoilureitti, joka merkitään ulkoilureittitoimituksen yhteydessä kiinteistörekisteriin rasitteena kiinteistölle. Tämä prosessi varmistaa reitin pysyvyyden ja mahdollistaa sen käytön tulevaisuudessa, samalla suojaten parhaiten reitin perustajan, eli kunnan sekä maanomistajien ja ulkoilijoiden oikeudet. Tämä tapa on suositeltavaa pirstaleisilla alueilla, joissa maanomistajia on paljon.

Ulkoilureittisuunnitelmassa käsiteltäviä ja ratkaistavia asioita ovat mm. kaavoitustilanne, luontoarvot, haittojen minimointi, korvaukset haitoista, tasavertainen kohtelu, reitin turvallisuus, reitin käyttötarkoitus ja mahdollinen reitin lakkauttaminen.

Ulkoilureittisuunnitelman toteutuksen yhteydessä on hyvä osallistaa eri osapuolia prosessiin. Näin suunnitteluun voidaan ottaa mukaan esim. maanomistajat, paikalliset asukkaat, yhdistykset ja järjestöt tai reittien palveluiden tarjoajat.

Ulkoilureittisuunnitelma asetetaan nähtäville ja annetaan muistutusmahdollisuus. Lupa- ja valvontavirasto vahvistaa lopuksi suunnitelman. Kunta hakee ulkoilureittitoimitusta hakemuksella maanomittauslaitokselta vuoden kuluessa Lupa- ja valvontaviraston vahvistuksesta (UL §5).

Infolaatikkoon lopullisessa julkaisussa: Ulkoilureittisuunnitelman prosessi:

1. Ulkoilureittisuunnitelma vireille kunnan päätöksellä 2. Lähtötietojen kerääminen 3. Lausuntopyyntö viranomaistahoilta 4. Osallistamis- ja vuorovaikutussuunnitelma käytäntöön 5. Reitin ja liitännäisalueiden linjaus 6. Lausuntoihin ja palautteisiin vastaaminen suunnittelulla 7. Ulkoilureittisuunnitelman luonnos kunnan tarkasteluun 8. Reitin lopullinen linjaaminen 9. Ulkoilureittisuunnitelman hyväksyttäminen kunnan toimielimellä, joka teki päätöksen suunnitelman toteuttamisesta 10. Kaikille kiinteistöille, joita asia koskettaa, kirjeet nähtävillä olosta viikkoa ennen aloituspäivää. 11. Nähtävillä kunnan virallisella sivulla ja ilmoitustaululla 14 vrk + muistutusaika 30 vrk. 12. Ulkoilureittisuunnitelmaa kohtaan tehtyihin muistutuksiin vastataan ja suunnitelma muistutuksineen ja vastauksineen lähetetään Lupa- ja valvontavirastoon. 13. Lupa- ja valvontavirasto vahvistaa ulkoilureittisuunnitelman. 14. Ulkoilureittitoimitus ja sen jälkeen mahdollinen maapohjakorvausten maksaminen 15. Reittipohja on kunnan käytössä.

2. Kaavoitukseen perustuva ulkoilureittitoimitus

Luonnon virkistyskäytön ja reittitarpeiden huomioiminen on tärkeää jo kaavoitusvaiheessa. Maakuntakaavassa määritellään maakunnalliset yhteystarpeet, mutta maakuntakaavan tarkkuus ei riitä perusteeksi ulkoilureittitoimitukseen. Sen sijaan kuntien toteuttamiin tarkempiin yleis- ja asemakaavoihin suunnitellut reitit voidaan viedä ulkoilureittitoimitukseen kaavojen hyväksymisen jälkeen. Ulkoilureittitoimitukselle ei ole määräaika (UL §13).

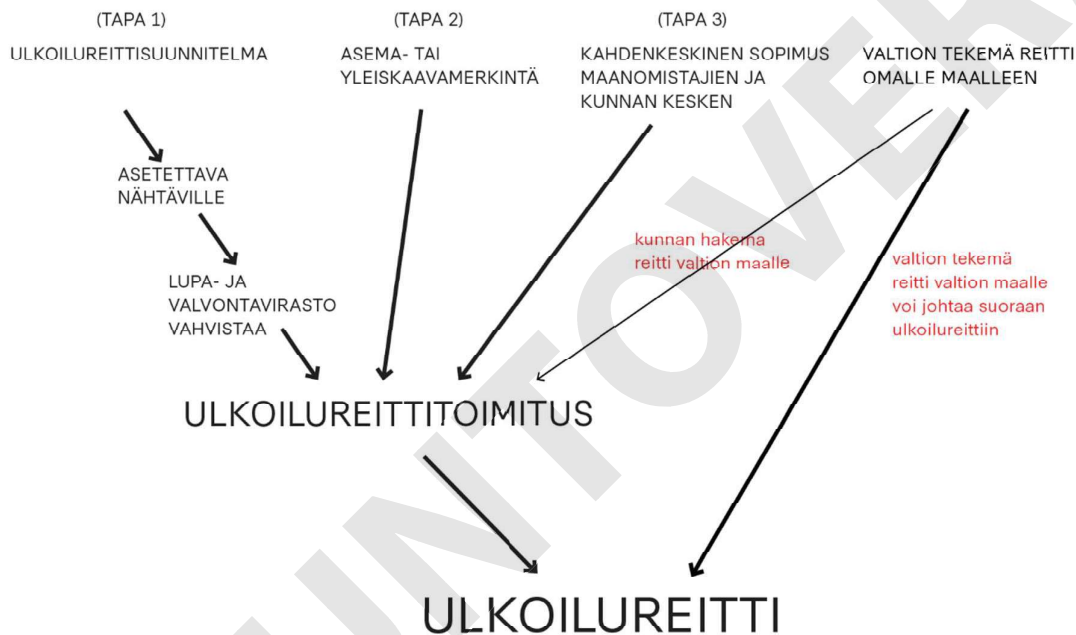
Yleiskaavatyössä on käsiteltävä erityisesti alueelliset yhteystarpeet riittävän laajalla tasolla. Asemakaavatyössä tarkastellaan asutuksen vaikutuksia lähiluonnon käyttöön sekä arvioidaan ennakoiden kaava-alueen ja kaava-

alueen ulkopuolelle ulottuvien reittien kulunohjaamista. Kaavassa oleva ulkoilureitti tai reittivaraus on hyvä lähtökohta ulkoilureitin perustamiselle.

Kaavoitusvaiheen avoin tiedottaminen ja osallistaminen on olennaista, jotta reitit saadaan toteutettua kestäväällä ja yhteisön tarpeet huomioivalla tavalla. Keskeisiä yhteistyötahoja ovat kunta, paikalliset maanomistajat, asukkaat, matkailuyritykset, ulkoilulajien harrastajat ja palveluiden tuottajat. Kaavoitusvaiheeseen liittyvät luonto- ja muut maankäyttöselvitykset ohjaavat niin ikään kaavan ulkoilureitin toteuttamista.

3. Kahdenkeskisiin sopimuksiin perustuva ulkoilureittitoimitus

Kunta voi myös sopia reitistä kahdenkeskisillä sopimuksilla maanomistajien kanssa. Ulkoilureittitoimitusta varten laaditaan reitille suunnitelma, jossa huomioidaan luontoarvoihin ja muuhun maankäyttöön liittyvät seikat vastaavasti kuin ulkoilureittisuunnitelmaa tai kaavoitusta tehdessä. Ulkoilureittitoimitukselle ei ole määräaikaa (UL §13). Tapa sopii tilanteisiin, joissa maanomistajia on vähän.

Kuva 1. Pysyvä reittirasite kiinteistörekisteriin syntyy, kun kunta perustaa ulkoilureitin ulkoilulain määrittelemällä tavalla ulkoilureittitoimituksella tai valtio toteuttaa ulkoilureitin suoraan omalle maalleen ja tekee merkinnän kiinteistörekisteriin. Kunta voi myös hakea reittiä valtion maalle ja tehdä sen perusteella ulkoilureittitoimituksen.

2.3.3 Ulkoilureitin reittipohjan varaaminen kaavoituksella

Ulkoilureitti voidaan toteuttaa myös suoraan kaavoitukseen perustuen ilman ulkoilureittitoimitusta. Tällä tavalla toteutettuja ulkoilureittejä voivat olla esimerkiksi kaavamerkinnältään virkistysalueiksi merkityille alueille sijoittuvat reitit, joissa alueen käyttötarkoitus on kaavoituksella määritelty reiteille sopivaksi.

2.4 Reitin pitäjän vastuu

Reitin pitäjän vastuulla on huolehtia reitin kunnossapidosta ja varmistaa sen turvallisuus. Vastuussa oleva taho vastaa myös vaarojen ennaltaehkäisemisestä kuten riittävien opasteiden ja merkintöjen kunnossapidosta. Reitin pitäjän vastuulla on antaa käyttäjälle tiedot reitillä toimimiseen. Myös mahdollisesta häiriöstä tulee kertoa selkeästi.

Ulkoilureittitoimituksella perustetun reitin pitäjänä toimii yleensä kunta. Kunta voi myös luovuttaa tehtävän sopivaksi katsotulle yhteisölle. Valtion maalla olevan ulkoilureitin pitäjänä voi toimia valtio, mutta valtio voi antaa

kunnalle oikeuden toimia reitin pitäjänä. Usean kunnan alueella kulkevan ulkoilureitin pitäjäksi määrätään yksi kunta, joka tekee sopimuksen reitin maankäytöstä, rakentamisesta ja kunnossapidosta muiden kuntien kesken.

3 SUUNNITTELUN LÄHTÖKOHDAT

3.1 Maankäytön suunnittelu

Reittejä tarkastellaan suunnittelussa osana laajempaa viher- ja virkistysalueverkostoa. Reitit eivät ole vain yksittäisiä kulkureittejä, vaan ne toimivat osana kokonaisvaltaista viheralueverkostoa, joka tukee virkistyskäyttöä, luonnon monimuotoisuutta sekä yhdyskuntarakenteen toimivuutta. Reitit kytkevät toisiinsa viher-, virkistys- ja asuinalueita, ja niiden jatkuvuus sekä verkostollinen yhteys muihin alueisiin ovat keskeisiä suunnitteluperiaatteita.

Luontoreittien suunnittelussa otetaan huomioon myös virkistyskäytön ja luontoarvojen sekä luonnon kantokyvyn yhteensovittaminen. Kaikkein eniten käytetyt alueet eivät usein pysy luonnontilaisina. Tällöin suunnittelussa hyväksytään, että virkistyskäyttö saattaa muuttaa alueen luonnetta. Verkostotason tarkastelu auttaa ohjaamaan virkistyskäyttöä tasaisemmin eri alueille ja tunnistamaan mahdolliset painealueet ja eri alueille soveltuvat suunnittelutavoitteet ja resurssitarpeet.

Kaavoituksella on tärkeä rooli luontoreittien suunnittelussa, sillä se luo puitteet sille, missä ja miten luontoreittejä voidaan toteuttaa. Niin olemassa olevien reittien kartoitus kuin tulevat reittitarpeet huomioidaan ja yhteensovitetaan muun maankäytön kanssa ja tarvittavat yhteystarpeet osoitetaan kaavoissa. Maakuntakaavan linjaukset tarkentuvat yleis- ja asemakaavoissa.

Erityisesti maakuntakaavoituksen ja yleiskaavoituksen yhteydessä korostuu viher- ja virkistysalueiden riittävä mitoitus. Maakuntakaava luo raamit yleiskaavalliselle tarkastelulle, jossa viher- ja virkistysalueet määritellään toimivaksi verkostoksi. Suunnittelussa hyödynnetään paikkatietopohjaisia selvityksiä, joissa analysoidaan mm. virkistysalueiden määrää, saavutettavuutta, luontoarvoja ja käyttöpaineita. Asemakaava on tärkeä työkalu luontoreittien suunnittelussa ja toteuttamisessa, sillä se mahdollistaa luontoreittien integroinnin osaksi rakennettua ympäristöä ja ohjaa alueen kehittämistä.

Suomen ympäristökeskus (Syke) laatii parhaillaan opasta, joka käsittelee luonnon virkistyskäytön huomioimista alueidenkäytön suunnittelussa.

Infolaatikkoon lopullisessa julkaisussa: Lisätietoa maankäytön suunnittelusta: RT 99-10861 Kaavoituksen kulku ja osallistuminen, RT 103216 Ilmastotietoinen suunnittelu. Maankäyttö.

3.2 Reitin tarve

Reittejä rakennetaan tarpeen perusteella osana kokonaisvaltaista maankäytön suunnittelua. Reitin tarve voi syntyä monesta tekijästä kuten

- virkistyskäytön kulun ohjaamisesta ja kulkemisen mahdollistamisesta,
- luonnon hyvinvointivaikutusten mahdollistamisesta (ks. luku 3.9),
- ulkoilumahdollisuuksien parantamisesta,
- matkailupalveluiden kehittämisestä tai
- vetovoimaisten luontokohteiden saavutettavuuden parantamisesta.

Erityisesti taajamaympäristössä reittien käyttöaste on usein korkea ja reittien tarve korostuu entisestään uusien asuinalueiden rakentamisen myötä. Käyttöpaineen arviointi sekä nykyhetkellä että tulevaisuudessa on keskeinen lähtökohta reittisuunnittelulle. Uusien reitti yhteyksien tarpeen arvioinnissa voidaan myös laskea reitin kustannukset suhteessa arvioituun käyttäjämäärään ja siten saataviin kansanterveydellisiin hyötyihin.

Infolaatikkoon lopullisessa julkaisussa: Asukkaiden mukana tulevat myös heidän lemmikkinsä ja harraste-eläimet. Esimerkiksi 1000 asukkaan uusi asuinalue voi tuoda alueelle myös noin 140 koiraa (tilastokeskus), mikä saattaa tarkoittaa viereiselle metsäalueelle noin 280 ulkoilutuskäyntiä päivässä ja yli 100 000 käyntiä vuodessa.

3.3 Yhteistyötahot ja osalliset

Reitin suunnittelun yhteydessä selvitetään kohteen oleelliset yhteistyötahot sekä osallistetaan heidät suunnitteluun. Tyypillisiä yhteistyötahoja ja osallisia ovat:

- Maanomistajat. Reittipohjan varmistaminen.
- Kunnan ja valtion viranomaiset. Varmistetaan, että reitti täyttää kaikki säädökset ja ympäristönsuojelulliset vaatimukset.
- Lähialueen toimijat, sidosryhmät ja muut käyttäjät. Huomioidaan käyttäjien ja eri ulkoilulajien harrastajien tarpeet. Käyttäjiä voivat olla esimerkiksi lähialueen päiväkodit, koulut ja palvelutalot. Mahdollistetaan heidän osallistuminensa suunnitteluprosessiin, jotta reitti palvelee mahdollisimman laajaa käyttäjäkuntaa. Käyttökokemusten kerääminen esimerkiksi käyttäjäkyselyiden, yleisötilaisuuksien tai reittisovellusten avulla tuo olennaisia tietoja nykyisestä käytöstä.

3.4 Toiminnallinen laatu

Reitin toimivuus ja kokemuksen laatu muodostuvat monista eri tekijöistä, jotka reitin suunnittelussa on syytä huomioida. Reitin suunnittelussa toiminnallisella laadulla tarkoitetaan periaatetta ja ajattelutapaa, jossa

- reitti täyttää käyttäjien tarpeet,
- on tarkoitustaan varten suunniteltu ja toteutettu,
- ottaa huomioon ympäristön sekä
- mahdollistaa miellyttävän ja turvallisen ulkoilukokemuksen.

Hyvän toiminnallisen laadun saavuttamisessa olennaista on myös käyttäjälle saatavilla oleva etukäteistieto kohteesta, joka ohjaa käyttäjää löytämään tarpeitaan vastaavan kohteen.

Esimerkiksi Metsähallituksen Luontopalveluiden kehitteillä olevan retkikohteiden luonteiden kuvailun avulla pyritään kuvaamaan sitä, millaista palvelua ne kävijöille tarjoavat. Luonteen kuvailun suhteen suunnitellaan sopiva palveluvarustus. Luonne helpottaa retkikohteen valintaa ja retken suunnittelua tarjoamalla etukäteistietoa kohteista. Lisätietoa: <https://www.metsa.fi/vapaa-aika-luonnossa/retkeily/retkeilypalvelujen-priorisointi/retkikohteiden-luonteet/>

3.5 Reitin käyttö

Reitin käyttötarkoitus ja ajatellut käyttötavat vaikuttavat mm. reitin mitoittamiseen, materiaalivalintoihin ja varustukseen. Toiminnallisesti laadukas reitti tarkoittaa eri asioita eri ulkoilulajien näkökulmasta, joten suunnittelussa on tärkeää ottaa huomioon eri käyttötapojen tarpeet ja vaatimukset.

Monikäyttöisen reitin reittisuunnitelma ottaa huomioon erilaiset käyttötavat, kuten kävelyn, pyöräilyn, koiranulkoilutuksen, sauvakävelyn ja retkihiihdon. Muita reitin käytön kannalta huomioitavia asioita:

- Reitillä vietettävän ajan vaikutukset tarpeisiin. Esimerkiksi arkipäivän koiranulkoilutuslenkki tai viikonlopun päiväretki vaativat reitiltä erilaisia ominaisuuksia.
- Reittien kestävyys on suunniteltava kaikki suunnitellut käyttötavat huomioiden.
- Onko reittiä tarkoitus käyttää ympärivuotisesti ja, miten reittiä tullaan mahdollisesti kunnossapitämään talviaikaan.

3.6 Saavutettavuus

Reitin fyysinen saavutettavuus ja kytkeytyneisyys yhdyskuntarakenteeseen ovat keskeisiä tekijöitä reitin suunnittelussa. Kaupunkirakenteen sisällä tai läheisyydessä oleville reiteille tulee ihmisiä kotiovelta ja myös kauempaa. Tiiviin asutuksen ulkopuolelle sijoituville reiteille tullaan lähtökohtaisesti kauempaa.

Reitin lähtöpisteelle voidaan saapua kävellen, pyörällä, autolla tai julkisella liikenteellä. Tämä huomioidaan lähtöpisteen sijainnissa sekä esimerkiksi toteuttamalla pysäköintialueet pyörille ja autoille.

Reitin lähtöpisteestä voi lähteä useita reittejä tai lähtöpisteitä voi olla sijoitettu myös hajanasemmin.

Saavutettavuutta on myös

- reittiä koskeva sähköinen ennakotieto ja sen löydettävyys,
- kartat ja opasteet sekä
- reitin markkinointi.

3.7 Turvallisuus

Reitin pitäjä vastaa reitin turvallisuudesta (ks. *luku 2.4*). Reittien liittyessä toisiinsa tai reittien kulkiessa usean kunnan alueella, tulee reittien pitäjien tehdä yhteistyötä.

Luontoreittien turvallisuus edellyttää riskien ennaltaehkäisyä suunnittelussa, rakenteiden teknistä turvallisuutta, selkeää ja oikea-aikaista tiedottamista käyttäjille ja säännöllistä kunnossapitoa. Reittien vaarojen tunnistamisessa on tärkeää huomioida:

- reitin erityispiirteet,
- sijainti ja pituus,
- reitillä käytettävät liikuntamuodot,
- maasto,
- rakenteet,
- kävijämäärät ja
- sääolosuhteiden vaikutukset.

Reitin pitäjän tehtävänä on antaa reitin käyttäjille kaikki tarvittavat tiedot, jotta käyttäjät osaavat toimia reitillä turvallisesti. Tarvittavia tietoja ovat mm. reitin kohteiden nimeäminen, opasteet, reittimerkinnot, paikannusmerkinnot ja varoitus- sekä kieltomerkinnot. Reitin pitäjän yhteystiedot laitetaan esimerkiksi opastustauluun, jolloin reitin käyttäjä voi ilmoittaa havaitsemansa puutteet kuten vaaraa aiheuttavat esteet.

3.8 Esteettömyys

Luonnonympäristö on liikkumispaikkana merkittävä kaikille. Toimintarajoitteiset henkilöt tarvitsevat esteettömiä ratkaisuja liikkumiseen. Esteettömyydestä on kuitenkin yleisesti hyötyä kaikille liikkujille kuten esimerkiksi lastenrattaiden kanssa liikkuville.

Luontoreittien opastuksessa on käytössä eri esteettömyyden vaativuustasojen kuvaamiseen luokittelu ”esteetön reitti” ja ”vaativa esteetön reitti”. Luokittelu perustuu Paralympiakomitean kehittämiin lomakkeisiin *Reitit ja rakenteet esteettömyyskartoitustlomakkeet*.

”Esteetön reitti” kuvaa reittiä, joka soveltuu yleisesti ottaen esteettömyyttä vaativille käyttäjille, ja nähdään luonnonympäristössä riittävänä esteettömyyden tasona. ”Vaativa esteetön reitti” kuvaa puolestaan reittejä, joilla kulkemiseen voidaan tarvita esimerkiksi sopiva apuväline tai avustaja. Luontoreittien ”esteetön reitti” ei täytä kaikkia rakennetun ympäristön esteettömyysasetuksen mukaisia kulkureitin vaatimuksia. ”Vaativa esteetön luontoreitti” kuvaa reittiä, joka on hieman haastavampi, mutta helppokulkuinen.

Reittisuunnittelussa keskeistä on esteettömyyden huomioiminen reitille asetettujen esteettömyystavoitteiden mukaisesti. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että osa reitistä täyttää luontoreittien ”esteetön reitti” -vaatimukset ja osa ”vaativa esteetön reitti” -vaatimukset. Esteettömyys voidaan huomioida erityisesti keskeisillä alueilla ja taukopaikoilla, jonne pääsy on mahdollista apuvälineen tai avustajan kanssa.

Esteettömyyttä parantaa myös reitin lähtöpisteen hyvä saavutettavuus sekä reittien verkostollisuus, jolloin on mahdollista esimerkiksi valita mahdollisimman esteetön reittivaihtoehto.

Reittien esteettömyyskuvailu tarkoittaa reitistä ennakkoon saatavaa tietoa, jonka avulla käyttäjät voivat arvioida reitin soveltuvuutta itselleen ja mahdollisen avun tarpeen. Esteettömyyskuvailussa käytetään edellä kuvattua luontoreittien esteettömyyden luokittelua. Esteettömyyskuvailussa kuvaillaan mm. seuraavia asioita:

- opasteet,
- reitin pinta ja rakenne,

- reitin leveys, kaltevuudet ja esteet,
- levähdys- ja taukopaikat,
- kunnossapito.

Infolaatikkoon lopullisessa julkaisussa: Esteettömän liikkumis- ja toimimisympäristön suunnittelu- ja mitoitusperusteita on esitetty ohjekortissa *RT-103141 Esteetön liikkumis- ja toimimisympäristö*. Lisätietoa luontoreittien ja -kohteiden kartoituksesta <https://www.paralympia.fi/fi/66/luontoreittien-ja-kohteiden-kartoitus>. Lisätietoa esteettömyyskuvailusta: <https://www.paralympia.fi/fi/72/esteettömyyskuvailu>. Luontoreittien opastuksessa on käytössä standardin *SFS 4424 Ulkoilun ja liikunnan merkit* mukaiset symbolit ”Esteetön reitti” ja ”Vaativa esteetön reitti”.

3.9 Luonnon hyvinvointivaikutusten merkitys

Luonnolla on tutkitusti monia hyvinvointia edistäviä vaikutuksia ja luontoreittien suunnittelu tarjoaa konkreettisen keinon näiden vaikutusten hyödyntämiseen. Luonnonympäristöt tukevat niin mielenterveyttä kuin fyysistä terveyttä. Lähiluonnon reitit madaltavat kynnystä ulkoiluun ja liikkumiseen.

Tämän vuoksi luontoreittien saavutettavuus, laatu ja sijoittelu ovat keskeisiä suunnittelussa. Reittien on oltava helposti löydettävissä ja saavutettavissa kaikille käyttäjille, joille kauemmat viheralueet eivät ole vaihtoehto. Arkinen luontoyhteys voi osalle muodostua vain kodin lähiympäristön tarjoamista mahdollisuuksista.

Luontoreittien suunnittelussa onkin tärkeää nähdä reitit paitsi virkistyskäytön kohteina, myös osana terveyden edistämisen infrastruktuuria. Tämä korostaa tarvetta ottaa lähiluonto huomioon osana kaavoitusta ja maankäytön suunnittelua, asuinalueiden suunnittelua ja rakentamista. Kun laadukkaat, saavutettavat ja monipuoliset luontoreitit sisällytetään jo varhaisessa vaiheessa ympäristön suunnitteluun, voidaan edistää väestön hyvinvointia sekä vähentää liikkumattomuudesta aiheutuvia kansanterveydellisiä ja taloudellisia kustannuksia.

3.10 Luonnon kokeminen

Reittilinjauksia suunniteltaessa on tärkeää huomioida paikalliset tarpeet ja ympäristön kohokohdat. Yksi tärkeä luontoreittien tarkoitus on luonnon kokeminen ja esiin tuominen. Reitillä ja taukopaikoilla nautitaan maisemista ja auringonpaisteesta. Taukopaikoilla tarjotaan myös suojaa sateelta ja tuulelta. Esteettömien reittien taukopaikoilla varmistetaan taukopaikan rakenteiden suunnittelussa, että apuvälineiden käyttäjät saavat nauttia maisemista, eikä heidän paikkojansa sijoiteta selkä maisemin päin.

Luonnon kokemista ja luonnosta oppimista voidaan edistää tarjoamalla lisätietoa esimerkiksi opastetaulujen tai digipalveluiden avulla. Lasten ja nuorten retkeilyä voidaan syventää ottamalla opetuksellinen näkökulma mukaan, jolloin luonnossa liikkuminen tukee myös ympäristökasvatusta ja toimii oppimisympäristönä. Tiedon lisäämisellä voidaan myös vähentää luonnon tahatonta vahingoittamista ja ohjata vastuulliseen luonnon käyttöön ja luonnossa liikkumiseen.

3.11 Ympäristön lähtökohdat

Ennen reittilinjauksen suunnittelua on tärkeää perehtyä ympäristön lähtökohtiin, jotta reitti suunnitellaan maastoon ja luontoon sopivaksi. Luontoreittien linjauksessa ja rakentamisessa kartoitetaan ja huomioidaan mm. seuraavia asioita:

- luonnonolosuhteet, kuten maaperä, maastonmuodot, luontoarvot, kasvillisuus ja eliöstö, vesiolosuhteet ja ilmasto,
- maisema-arvot, kuten näkymät, maisemarakenne ja kulttuurihistorian arvot,
- alueen oleva reittiverkosto, sijoittuvatko rakentamattomat polut luontevasti ja vastaavatko ne suunniteltua kulkemisen tarvetta,
- mahdollisten ympäristön häiriötekijöiden välttäminen rakentamisen aikana, kuten melu, ympäristövauriot.

Olevien polkujen linjoja on mahdollista joissain tilanteissa hyödyntää, jolloin välttyään maaston enemmältä muokkaamiselta. Usein ne voivat kuitenkin vaatia toimenpiteitä mm. kestävyteen ja vedenohjaukseen liittyen.

Suunnittelun lähtökohtana voi myös olla kehittää olevaa reittiverkostoa tai parantaa jo aiemmin rakennettuja reittejä esimerkiksi käyttäjämäärän lisääntyessä.

Kuva 2. Esimerkki reittilinjauksesta ympäristön lähtökohdat ja mahdollisuudet huomioiden.

3.12 Vesienhallinta

Vesienhallinta suunnitellaan luontoreiteillä luonnonmukaisesti ja kestävästi. Luonnon omaan veden kiertoon pyritään vaikuttamaan mahdollisimman vähän. Erityisen tarkkaan on huomioitava arvokkaat uomat ja vesistöalueet.

Märissä ja herkissä paikoissa suositetaan rakenteita, jotka eivät estä vesien kulkua reitin lävitse. Myös reitin rakennekerrokset voidaan tarvittaessa suunnitella vettä läpäiseviksi.

Maanvaraisilla reittiosuuksilla on oltava sekä pituus- että sivukaltevuutta, jotta pintavedet ohjautuvat tehokkaasti reitiltä sivuun. Reitti suunnitellaan siten, että pintavedet eivät keräänny reittiä pitkin kulkeviksi. Esimerkiksi suoraan rinteeseen suuntaisesti kulkevasta reitistä muodostuu pintavesille luonteva reitti, mikä johtaa reitin nopeaan kulumiseen ja on usein vaikea korjata. Hyvä reitin rakenne ja linjaus huomioi myös tulvatilanteet.

3.13 Kestävyys ja elinkaari

Luontoreittien suunnittelussa on tärkeää huomioida sekä materiaalien elinkaari että reittien pitkäaikainen kestävyys. Materiaalivalintoja tehdessä mietitään, voidaanko reitille suunnitellut rakenteet jättää käyttöikänsä päätyttyä luontoon maatumään vai joudutaanko materiaaleja poistamaan maastosta. Luonnolle haitallisia materiaaleja kuten suodatinkankaita, komposiittilautoja ja kestopuuta käytetään suunnitelmissa harkiten ja niitä käytettäessä on tiedostettava, että ne vaativat erillisen poistamisen luonnosta.

Reitin kestävyys alkaa jo reitin linjauksesta. Kun reitti suunnitellaan hyvin ja se sijoitetaan mahdollisimman kuiville ja kantaville alustoille, myös tarvittavien rakenteiden määrä vähenee tai poistuu jopa kokonaan. Näin säästetään luontoa sekä vähennetään rakentamisen kustannuksia ja reitin kunnossapidon tarvetta.

On samalla hyväksyttävä, että luontoreittien kestävyys edellyttää huoltotoimenpiteitä. Kunnossapito vaatii resursseja, jotka huomioidaan jo suunnitteluvaiheessa. Mitä järeämpiä ja kestävämpiä rakenteita käytetään,

sitä enemmän ne usein erottuvat luonnonympäristöstä ja vähentävät sen välitöntä kokemista. Siksi monissa kohteissa kevyet rakenteet voivat olla luonnonmukaisempi vaihtoehto, vaikka ne mahdollisesti vaativatkin enemmän huoltoa ja uusimista ajan mittaan.

Kestävän luontoreitin kehittäminen edellyttää tasapainoa: rakenteiden, luonnon säilymisen ja käytön ohjaamisen on sovittava yhteen siten, että sekä käyttäjäkokemus että ympäristön hyvinvointi voidaan turvata pitkällä aikavälillä.

3.14 Kestävä ympäristörakentaminen

Kestävä ympäristörakentaminen (KESY) on Viherympäristöliiton kehittämä toimintamalli, joka ohjaa rakentamaan ja ylläpitämään ympäristöjä ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävästi. KESY huomioi paikalliset olosuhteet, kuten maaperän, kasvillisuuden ja vesitalouden, sekä suosii luonnonmukaisia ratkaisuja, kierrätettäviä materiaaleja ja käyttäjien hyvinvointia tukevia ratkaisuja. Malli korostaa elinkaariajattelua: ympäristön suunnittelu, rakentaminen, käyttö ja kunnossapito huomioidaan kokonaisuutena niin, että ratkaisut tukevat pitkäaikaista kestävyyttä ja vähentävät ympäristökuormitusta koko elinkaaren ajan.

Mallissa korostetaan ennakoivaa suunnittelua ja rakentamistapoja, jotka suojelevat luontoa ja edistävät ekosysteemipalveluja. KESY voidaan liittää erilaisiin laskentatyökaluihin, kuten hiilijalanjälkilaskentaan, jotka mahdollistavat ympäristövaikutusten mittaamisen ja vertailun suunnittelun eri vaiheissa. Näin kestävyyttä voidaan seurata numeerisesti ja päätöksiä perustella luotettavalla tiedolla.

Infolaatikkoon lopullisessa julkaisussa: Lisätietoa Kestävän ympäristörakentamisen toimintamallista: <https://www.vyl.fi/kesy/>

3.15 Rakentamisen ja kunnossapidon edellytysten huomiointi suunnitteluvaiheessa

Suunnitteluvaiheessa on tärkeää arvioida ja suunnitella reitin rakentamisen sekä reitin käyttövaiheen kunnossapidon käytännön edellytykset. Lähtökohtana on, että rakentaminen ja kunnossapito aiheuttavat mahdollisimman vähän ylimääräisiä jälkiä reitin ympäristöön ja luonto säilyy mahdollisimman koskemattomana.

Suunnitteluvaiheessa mietittäviä asioita:

- Miten reitin rakentamiseen käytettävät materiaalit ja kunnossapidon materiaalit saadaan kohteeseen? Materiaalit voidaan esimerkiksi joutua toimittamaan talviaikaan, jolloin routa kantaa kuljetuskaluston.
- Minkälaisella kalustolla reitti voidaan rakentaa ja kunnossapitää? Tarve voi olla kevyemmälle, polkujen rakentamiseen ja kunnossapitoon soveltuvalle kalustolle. Myös henkilötyön tarve voi olla isompi.
- Kuinka usein taukopaikkoja on tarkoitus kunnossapitää? Tämä vaikuttaa esimerkiksi taukopaikkojen puuvarastojen ($1 \text{ irtom}^3 = 400 \text{ henkeä}$) ja käymälöiden mitoitukseen.
- Onko reittiä tarkoitus käyttää ympärivuotisesti ja tarvitaanko kunnossapitoa talviaikaan? Koneellinen tamppaus tai auraus voi asettaa vaatimuksia reitin linjaukselle ja leveydelle.

KIRJALLISUUTTA

Lait ja asetukset

Muinaismuistolaki 295/1963.

Ulkoilulaki 606/1973.

Maastoliikennelaki 1710/1995.

Alueidenkäyttölaki 132/1999.

Rakennusperintölaki 498/2010.

Pelastuslaki 379/2011.

Jätelaki 646/2011.

Liikuntalaki 390/2015.

Yksityistielaki 560/2018.

Luonnonsuojelulaki 9/2023.

Rakentamislaki 751/2023.

Laki kulutuspalveluiden turvallisuudesta 185/2025.

Laki ulkoilulain muuttamisesta 813/2025

Standardit

SFS 4424 Ulkoilun ja liikunnan merkit.

Rakennustiedon julkaisut

InfraRYL-verkkopalvelu.

RT 13-11143 Konsulttitoiminnan yleiset sopimusehdot KSE 2013.

RT 16-10660 Rakennusurakan yleiset sopimusehdot YSE 1998.

RT 99-10861 Kaavoituksen kulku ja osallistuminen.

RT 103141 Esteetön liikkumis- ja toimimisympäristö.

RT 103216 Ilmastotietoinen suunnittelu. Maankäyttö.

Muut julkaisut

Kansallinen luonnon virkistyskäytön strategia 2030. Valtioneuvoston julkaisuja 2022:13.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164145>

Luontoympäristön terveysvaikutukset ja niiden taloudellinen merkitys. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 76/2024. Luonnonvarakeskus. 2024 <https://jukuri.luke.fi/handle/10024/555356>

Polkuja luontoon. Opas onnistuneen luontopolun toteutukseen. Leader Satasilta. 2025.

<https://satasilta.fi/yhdistyksille/polkuja-luontoon-opas-onnistuneen-luontopolun-toteutukseen/>

Reitit ja rakenteet. Ohjeet esteettömyyskartoituksiin ja esteettömyyden kuvailuun. Suomen Paralympiakomitea. 2024. https://www.paralympia.fi/uploaded/attachments/reitit_ja_rakenteet_web.pdf

Terveyttä, hyvinvointia ja kustannussäästöjä luonnosta. Työpaperi. Sitra. 2024

<https://www.sitra.fi/julkaisut/terveytta-hyvinvointia-ja-kustannussaastoja-luonnosta/>

Verkkosivut

Metsähallitus. Luontopalvelut. <https://www.metsa.fi/metsahallitus/vastuualueet/luontopalvelut/>

Suomen Paralympiakomitea. Esteettömyys. <https://www.paralympia.fi/fi/5/esteettomyys>

Tukes. Vapaa-ajan palveluiden turvallisuus. <https://tukes.fi/tuotteet-ja-palvelut/vapaa-ajan-palveluiden-turvallisuus>

Viherympäristöliitto ry. Kestävän ympäristörakentamisen (KESY). <https://www.vyl.fi/kesy/>

Tämän ohjekortin on laatinut Rakennustietosäätiö RTS sr:n toimikunta TK 481 Luonnon reitit ja rakenteet.

Jarkko Rantamäki, Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto, puheenjohtaja

Anniina Saimakoski, Lahden kaupunki

Antti Helakallio, Helsingin kaupunki

Jenni Roth, TauCons Oy

Jukka Parviainen, Suomen Paralympiakomitea

Kirsi Tiikkainen, Rainset Oy

Lauri Mäenpää, Metsähallitus

Minttu Perttula, Helsingin kaupunki

Outi Palosaari, VSU maisema-arkkitehdit Oy

Petri Mäkelä, Ekokumppanit Oy

Tapio Lepikkö, Uudenmaan virkistysalueyhdistys ry

Minna-Maija Sillanpää, Nomaji Maisema-arkkitehdit Oy, käsikirjoittaja

Saara Lehtonen, Rakennustieto Oy, projektipäällikkö ja toimikunnan sihteeri.